

ISSN

2181-39-65

MOLIYAVIY TEXNOLOGIVALAR

No1

ILMIY ELEKTRON JURNALI

<https://fintech.tsue.uz>

2025

TOSHKENT

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma’naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta’lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta’lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Saidova Feruza Baxtiyarovna - Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

MUNDARIJA			
МОЛИЯ			
1.	Эсанбоева Юлдуз Тўлқин кизи	Молиявий натижалар кўрсаткичларининг иқтисодий моҳияти	8
2.	Махмудова Юлдузхон Бахрамджан кизи	Финансовая грамотности населения и её влияние на экономическую стабильность	13
ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ			
3.	Mamasoliyev Abrorbek Abdug‘ani o‘g‘li	G‘aznachilik va davlat xaridlaring samaradorligini oshirish yo‘nalishlari	20
4.	Muzaffarov Muhammadjon Maxmud o‘g‘li	Byudjet tizimida tashabbusli byudjetlashtirishning nazariy va iqtisodiy asoslar	25
5.	Юсупов Руслан Бахтиёрович	Маҳаллий бюджетлар даромадларини самарали бошқариш орқали улар молиявий барқарорлигини таъминлашнинг хусусиятлари	33
6.	Кулибоев Азамат Шоназарович	Давлат тиббиёт ташкилотларида молиявий назоратнинг назарий-ташқилий асослари	42
БАНК ИШИ			
7.	Murodov Bobirjon Hayotjon o‘gli	Banklarda raqamli texnologiyalarni joriy etishdagi risklar	51
8.	Жўраев Исроил Иброҳимович	Тижорат банклари барқарорлигини таъминлашда депозитларининг роли	58
9.	Togaev Salim Sobirovich	Tijorat banklarining daromad bazasini shakllantirish va boshqarish bilan bog‘liq risklar	67
10.	Анваров Нозимжон Махсудбек ўғли	Тижорат банклари томонидан реал сектор молиявий барқарорлигини ошириш	74
11.	Элбусинова Умида Қҳамидуллаевна	Ислом банкининг тамойиллари	80
12.	To‘laev Safarmurod Boymuhammad o‘g‘li	Korporativ mijoz va bank xizmatlarining funksional xususiyatlari	87
13.	Karimov Mardon Akram o‘g‘li	Tijorat banklarida bozor risklarini baholash va boshqarishni takomillashtirish	94
14.	Мухамедов Музаффар Хасанович	Совершенствование системы управления рисками в коммерческих банках Узбекистана	100
15.	Orifova Dilnoza Obid qizi	Tijorat banklari foiz siyosatining ilmiy-nazariy asoslari	106
16.	Ochilova Ibodat G‘ulomovna	Tijorat banklarining kredit portfeli risklarini baholash va kamaytirish masalalari	113
17.	Umarliy Muxriddin Xusniddin o‘g‘li	Banklarning moliyaviy barqarorligiga ta’sir qiluvchi omillar: nazariy tahlil	119
18.	Джўраев Камолиддин Ташбалтаевич	Банк тизимининг ҳозирги ҳолати ва муаммолари	123
19.	Toyirov Yunus Alamovich	Improvement of deposit policy efficiency assessment model in commercial banks	131
20.	Ostonaqulov Azamat Abdukarimovich Norqulova Qutlug‘nigor Oloviddinovna	Buxgalteriya hisobi hisoblash metodini davlat sektorida qo‘llashning nazariy-amaliy jihatlar	137
21.	Курбанбаев Жўрабек Эрувбаевич	Ўзбекистонда халқаро стандартлар талаблари асосида ҳисоб сиёсатини шакллантириш	143

22.	Холматова Куддусовна	Нодирахон	Молиявий ҳисоботнинг концептуал асослари	154
23.	Шадиёва Ҳамидовна	Дилдора	Тижорат банкларида рақамлаштириш жараёнларининг аҳамияти	160
24.	Абдусатторов Шокиржон ўғли	Акмалжон	Тижорат банкларида активлар сифтини ва улар бўйича захиралар шакллантириш ҳамда ҳисобини такомиллаштириш	165
25.	Сайфутдинов Нодирович	Бобур	Банкларни ликвидлилигини бошқаришни амалиётдаги усуллари ва уларнинг ўзига хос жиҳатлари	173
26.	Тожиев Бекзод Комилович		Ўзбекистонда кичик бизнес субъектларини банклар томонидан молиялаштириш	186
27.	Бўриев Жамшид Парда ўғли		Тижорат банкларининг фонд бозоридаги иштироки назарий асослари	194
28.	Norbaeva Muxlisa Akram qizi		O'zbekistonda valyuta kursi o'zgarishi, valyuta tushumlari va kapital harakatining iqtisodiy rivojlanish tendensiyalariga ta'siri tahlili	201
ИННОВАЦИЯ ВА ИНВЕСТИЦИЯЛАР				
29.	Носиров Исмаилович	Эгамкул	“ESG” омиллар асосида инвестициялар киритиш юзасидан услубий ёндашувлар	210
30.	Mamatov Bahadir Safaralievich Raimjanova Madina Asrorovna		Importance of investments in modernization and development of the economy of Uzbekistan	218
31.	Elmirzayev Eshkuvatovich, Omonov Sardor O'limasovich	Samariddin	ESG standartlarining kapital bozori orqali yashil moliyalashtirish amaliyotini rivojlantirishga ta'siri	226
32.	Boyev Bekzodjon o'g'li	Jo'raqul	Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar tahlili	236
33.	Хошимов Муртазаевич	Собир	Жаҳон инвестиция бозорининг ресурслари	242
34.	Saydullayev Sherzodovich	Shaxzod	Kastodian banklarning ipo bozorini rivojlantirishda va xorijiy investorlarni jalb qilishdagi roli	249
35.	Шокиров Анварович	Хотамбек	Иқтисодиётга инвестицияларни жалб қилишнинг хориж тажрибалари	256
36.	Hazratqulov Shahboz Boboqul o'gli		Xizmat ko'rsatish sohasidagi investitsiya risklarini minimallashtirish	264
37.	Sheraliyeva Saida Azotovna		Erkin iqtisodiy hududlarga investitsiya jalb etishni boshqarish mexanizmini takomillashtirish	269
38.	Hoshimov Ravshanbek o'g'li	Jahongir	Dunyo davlatlari iqtisodiyotiga yashil to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari	274
39.	Yusufjonov Rustamjon o'g'li	Ravshanbek	Agrar sohaga investitsiyalarni jalb qilishning normativ-huquqiy asoslari va o'ziga xos xususiyatlar	280
40.	Рабимкулов Муртозаевич	Шерзод	Инвестициялар самарадорлигини янада ошириш мақсадида енгил саноатда ўсиш нуқталарини аниқлаш	287
41.	Shayakubov Shakabilovich	Shaxzod	Innovatsiya faoliyatini moliyalashtirishning samarali tizimini shakllantirish yo'nalishlari	295
42.	Saidov Rasul Boltabayevich, Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi		Investitsion muhitning shakllanish omillari: nazariy asoslar va zamonaviy qarashlar	302

43.	Умархужаев Музаффарович	Анвархон	Преимущества вывоза капитала в зарубежные страны в условиях глобализации экономики	307
44.	Umaraliyev Sultonaliyevich	Sanjar	Investitsiya faoliyatini buxgalteriya hisobida aks ettirish tizimini takomillashtirish: milliy va xalqaro tajriba tahlili	318
45.	Зайниддинов Зайниддин ўғли	Аловиддин	Инсон капиталига инвестицияларнинг иқтисодий ва ривожлантиришдаги ўрни	324
46.	Qosimova Lola Sultanovna		Iqtisodiyotning real sektorida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ilmiy-nazariy asoslari	330
47.	Xujumov Nurbek o'g'li	Obidjon	Tijorat banklari investitsiya portfelini diversifikatsiya qilishning zamonaviy mexanizmlari	339
48.	Aliqulov Hazrat Amirqulovich		Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda moliyaviy mexanizmlari	347
49.	Aminov Farrux Farxadovich		Crowdfunding va crowdinvesting mexanizmlarining innovatsion loyihalardagi imkoniyatlari	355
50.	Raxmanov Sharof Diyorovich		Xalqaro reytinglarda investitsiya muhitining o'rnini mustahkamlash strategiyalari	363
СОЛИҚЛАР				
51.	Husenov Bahridinovich	Muhriddin	Sug'urta risklarini baholashda an'anaviy usullarni va sun'iy intellektni qo'llash	372
52.	To'la'kov Toshmamatovich	Ulug'bek	Ko'chmas mulkni soliqqa tortish va kadastr baholash maqsadida hisobga olish	379
53.	Рузиев Фанишер Усарович		Жисмоний шахсларни солиққа тортиш тизимини такомиллаштириш масалалари	389
54.	Икрамов Камолитдинович	Нуриддин	Сув ресурсларидан фойдаланувчиларни солиққа тортишнинг хориж тажрибаси	399
СУҒУРТА ИШИ				
55.	Xalikulova Tajimuratovna	Gulzada	Sun'iy intellekt texnologiyalari orqali sug'urta firibgarligini oldini olish	404
56.	Адилова Джурабаевна	Гулнур	Ўзбекистонда ҳаёт суғуртасини ривожлантириш стратегияси	410
57.	Haqberdiyev Uktamovich	Bekzod	Rivojlangan mamlakatlar sug'urta bozorining moliyaviy barqarorligini ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari	415
58.	Maxmasaidova Ubaydulla qizi	Sayyodxon	Zamonaviy iqtisodiyotda sug'urta xizmatlarini ekonometrik modelashtirishning nazariy asoslari	422
ИҚТИСОДИЁТ				
59.	Каландаров Абдукаюмович	Равшан	Ўзбекистоннинг барқарор иқтисодий ўсиш масалалари	429
ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАР БОЗОРИ				
60.	Рахмедова Нусрат кизы	Мадинахон	Методология размещения видов «зеленых» облигаций	436
КАПИТАЛ БОЗОРИ				
61.	Xasanov Nasrullayevich	Xayrullo	Kapital bozoridan moliyaviy resurslar jalb qilishning xalqaro amaliyot tajribasi	446

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ			
62.	Shamsiyev Akobir Akbarovich Karshiboyeva Nilufar Olim kizi	Prospects and trends in the development of digital marketing of agricultural products	452
МОЛИЯВИЙ МЕНЕЖМЕНТ			
63.	Суёнов Дилмурод Холмурадович Алимов Баходир Батирович	Компанияларда корпоратив бошқарувнинг сифати ва унинг самарадорлигини баҳолаш усуллари	458
64.	Ғайбуллаев Одил Бахтиярович	Кластерларни бошқаришнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари	470
65.	Тухтамишев Шодимурод Қурбонбоевич	Қишлоқ хўжалигида бошқариш тизимини такомиллаштириш	479
ПЕНСИЯ ИШИ			
66.	Нурмухамедова Барно Исмаиловна	Ижтимоий ҳимоя соҳасини молиявий таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари	485
67.	Шермухамедова Ширин Амануллаевна	Практика реформирования мировой пенсионной системы и возможности ее использования в Узбекистане	496
68.	Ҳайдаров Аскарбек	Пенсия таъминоти тизимини ислоҳ этиш зарурати: халқаро тажриба ва тенденцияла	501
БИЗНЕС			
69.	Xomitov Komiljon Zoitovich	Zamonaviy sharoitda biznes qiymatini baholash muammolari	507
70.	Туйчиев Абдурахмон Ғофурович Умарова Гулзодаҳон Қодирбековна	Кичик бизнес инновацион ривожланишининг илмий ва амалий йўналишлари	514
71.	Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li Tojialiyev Sherdorbek Elmurodjon o'g'li	Kichik biznes sub'yektlari faoliyati samaradorligini oshirishda atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish	520
ИҚТИСОДИЁТ ВА ТАЪЛИМ			
72.	Очилов Фарҳод Маликович	Яширин иқтисодиётга қарши курашишда бенефициар мулкдорлар масаласининг долзарблиги	522
73.	Umarov O.S., Xodjayev Abdulxay Xasanboyevich	Iqtisodiy xavfsizlik: mazmuni, ahamiyati va tahdidlar	532
74.	Г. Абдурашитова, О. С. Умаров	Корхоналар иқтисодий хавфсизлигини таъминлашда ишлаб чиқарилган товар нархларини шакллантиришнинг мақсади ва вазифалари	543
75.	Safarova Nodira Ashuraliyevna, Abdulazizov Shuxratjon Botirjon o'g'li	Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda tadbirkorlik subyektlarining rivojlanish tendensiyalari	548
76.	Камалов Ойбек Кудобаевич	Тадбиркорлик субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш – барқарор иқтисодий тараққиёт омили	554
77.	Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi	Yashil moliyaviy texnologiyalar va ularning iqtisodiyotdagi ahamiyati	561
78.	Хайриддинов Шухрат Ботирович	Олий таълим муассасаларида молиявий ресурслардан самарали фойдаланишининг ҳуқуқий асослари	568

**O'ZBEKISTONDA VALYUTA KURSI O'ZGARISHI, VALYUTA TUSHUMLARI VA
KAPITAL HARAKATINING IQTISODIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARIGA
TA'SIRI TAHLILI****Norbaeva Muxlisa Akram qizi**Tashkent International
University dotsenti,
PhD, doktorantE-mail: mukhlisa122@mail.ru

ORCID: 0009-9525-0022-56X3

Annotatsiya. Maqolada 2008-2024-yillar rasmiy statistikasi asosida valyuta kursi o'zgarishi, valyuta tushumlari va kapital harakatining iqtisodiy rivojlanish tendensiyalariga ta'siri baholangan. Ekonometrik baholash valyuta tushumining importga o'tish darajasi yuqori, eksportning real kursga sezgirligi esa ahamiyatsiz ekanini ko'rsatdi. Tahlil asosida uchta yangi baholash indikatori – eksport raqobatbardoshligi zaxirasi, valyuta tushumining import qaytimi koeffitsienti va bilimga asoslangan eksport indeksi – ishlab chiqilib, ularni amaliyotga joriy etish tartibi taklif etilgan.

Tayanch so'zlar: valyuta kursi; real kurs indeksi; eksport raqobatbardoshligi zaxirasi; import qaytimi koeffitsienti; bilimga asoslangan eksport indeksi; oltinsiz eksport; xalqaro zaxiralar; dollarlashuv; axborot texnologiyalari eksporti; ekonometrik baholash.

**АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ОБМЕННЫХ КУРСОВ, ВАЛЮТНЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ И
ДВИЖЕНИЯ КАПИТАЛА НА ТЕНДЕНЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
УЗБЕКИСТАНА****Норбаева Мухлиса Акрам кизи**Доцент Tashkent International University,
PhD, докторантE-mail: mukhlisa122@mail.ru

ORCID: 0009-9525-0022-56X3

Аннотация. В статье на основе официальной статистики 2008-2024 годов оценено влияние изменения валютного курса, валютных поступлений и движения капитала на тенденции экономического развития. Эконометрическая оценка показала высокую степень перехода валютных поступлений в импорт при статистически незначимой чувствительности экспорта к реальному курсу. На основе анализа разработаны три новых оценочных индикатора – резерв экспортной конкурентоспособности, коэффициент импортного возврата валютных поступлений и индекс наукоёмкого экспорта – и предложен порядок их внедрения в практику.

Ключевые слова: валютный курс; индекс реального курса; резерв экспортной конкурентоспособности; коэффициент импортного возврата; индекс наукоёмкого экспорта; экспорт без золота; международные резервы; долларизация; экспорт ИТ-услуг; эконометрическая оценка.

**ANALYSIS OF THE IMPACT OF EXCHANGE RATES, FOREIGN CURRENCY
INFLOWS, AND CAPITAL FLOWS ON UZBEKISTAN'S ECONOMIC
DEVELOPMENT TRENDS****Norbaeva Mukhlisa Akram qizi**Associate Professor at
Tashkent International University,

PhD, Doctoral Researcher

E-mail: mukhlisa122@mail.ru

ORCID: 0009-9525-0022-56X3

Abstract. Drawing on official statistics for 2008-2024, the article assesses the effect of exchange rate movements, foreign currency inflows and capital flows on economic development trends. Econometric estimation shows a high pass-through of currency inflows into imports, while the sensitivity of exports to the real exchange rate is statistically insignificant. Building on these findings, three new assessment indicators – the export competitiveness reserve, the import return coefficient of currency inflows and the knowledge-based export index – are developed, together with a procedure for their practical adoption.

Keywords: exchange rate; real exchange rate index; export competitiveness reserve; import return coefficient; knowledge-based export index; non-gold exports; international reserves; dollarization; IT services exports; econometric estimation.

Kirish

Valyuta siyosatining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri to'g'risidagi nazariy bahs amaliy tekshiruvsiz yakunlanmaydi. Nazariy adabiyotda raqobatbardosh real kursning o'sishni rag'batlantirishi asoslangan bo'lsa-da [1], bu bog'liqlikning kuchi va hatto, yo'nalishi mamlakat sharoitiga qarab keskin farqlanadi. B.Eichengreen ta'kidlaganidek, barqaror va raqobatbardosh real kurs “yordamchi shart” bo'lib, “fundamental shart-sharoitlarsiz real valyuta kursiga nisbatan siyosat hech narsaga erisha olmaydi” [2]. Shu bois har bir milliy iqtisodiyot uchun ushbu bog'liqlik alohida o'lchanishi lozim.

Ayni paytda valyuta tushumlarining tarkibi ham tubdan o'zgardi. Jismoniy shaxslarning pul o'tkazmalari, xorijiy investitsiya va kreditlar hamda xizmatlar eksporti hajmi bir necha barobar oshib, ularning YaIM (YaIM)ga nisbati 2017-yildagi 31,1 %dan 2024-yilda 67,1 %ga yetdi. Shu bilan birga savdo taqchilligi 1,4 mlrd. dollardan 14,3 mlrd. dollargacha chuqurlashdi. Bu ikki tendensiyaning bir vaqtda kechishi muhim savolni keltirib chiqaradi: valyuta tushumlarining o'sishi iqtisodiy rivojlanishga xizmat qilyaptimi yoki importni moliyalashtirish orqali tashqi bog'liqlikni kuchaytiryaptimi? Shunga muvofiq, tadqiqot oldiga 2008-2024-yillar rasmiy statistik ma'lumotlari asosida valyuta kursi o'zgarishi, valyuta tushumlari va kapital harakatining iqtisodiy rivojlanish tendensiyalariga ta'sirini miqdoriy jihatdan tahlil qilish va shu asosda amaliy xulosalar shakllantirish va tavsiyalar ishlab chiqish maqsadi qo'yilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Kurs va eksport bog'liqligi. Klassik yondashuvda milliy valyutaning real qadrsizlanishi eksportni rag'batlantiradi. Biroq, G.Gopinath va hammualliflari dominant valyutada narxlash paradigmasini asoslab, bu mexanizmning universal emasligini ko'rsatdi: dominant valyutada narxlash sharoitida “savdo shartlari valyuta kursi tebranishlariga sezgir bo'lmasligi” kerak, dominant valyutaning mustahkamlanishi esa periferiya mamlakatlarida importni qisqartirsa-da, eksportning sezilarli o'sishini ta'minlamaydi. Mazkur qoida quyida keltiriladigan empirik natijalarni izohlashda bevosita qo'llaniladi [3].

Kurs o'zgaruvchanligi va unumdorlik. P.Aghion, P.Bacchetta, R.Rancière va K.Rogoff moliyaviy rivojlanish darajasini shartlovchi omil sifatida ko'rsatadi: “moliyaviy rivojlanish darajasi nisbatan past bo'lgan mamlakatlar uchun valyuta kursi volatilligi, odatda, o'sishni pasaytiradi, moliyaviy jihatdan rivojlangan mamlakatlarda esa sezilarli ta'sir kuzatilmaydi” [4]. Bu qoida dollarlashuv darajasi yuqori iqtisodiyotlar uchun alohida ahamiyatga ega.

Global cheklovlar. H.Rey global moliyaviy sikl sharoitida “kapital erkin harakatlanar ekan, global moliyaviy sikl valyuta kursi rejimidan qat'i nazar milliy pul-kredit siyosatini cheklashini” asoslaydi [5]. Bu xulosa kapital harakati ko'rsatkichlarini tahlilga kiritish zarurligini belgilaydi.

Rejimni o'lchash. E.Ilzetzki, C.M.Reinhart va K.S.Rogoff de jure tavsiflar “amaldagi amaliyotdan muntazam chetlashishi va hatto, chalg'ituvchi bo'lishi mumkin”ligini ko'rsatadi [6].

E.Levy-Yeyati va F.Sturzenegger rejimni kurs va zaxiralar o'zgaruvchanligi xulqi orqali aniqlash metodologiyasini taklif qiladi [7]. Mazkur maqolada shu yondashuvdan kelib chiqib, rasmiy bayonot emas, kuzatiladigan ma'lumot asos qilib olingan.

Instrumentlar va aralashuv. J.D.Ostry, A.R.Ghosh va M.Chamon “foiz stavkasi inflyatsiya maqsadiga, sterilizatsiya qilingan intervensiya esa valyuta kursi maqsadiga yo'naltirilishi” qoidasini asoslaydi [8]. Xalqaro valyuta jamg'armasi esa intervensiya faqat “kurs moslashuvchanligi qimmatga tushadigan bozor nomukammalliklari bilan bog'langan” hollarda oqlanishini belgilaydi [9]. O.Blanchard, G.Adler va I.de Carvalho Filho sterilizatsiya qilingan intervensiyani kapital oqimlarini boshqarishning asosiy vositasi, deb baholaydi [10].

Rivojlanish o'lchovi. M. Guzman, J.A.Ocampo va J.E.Stiglitz real kurs siyosatini rivojlanish vositasi sifatida talqin qiladi [11] M.S.McMillan va D.Rodrik esa tarkibiy o'zgarishni unumdorlik o'sishining tarkibiy qismi sifatida o'lchashni taklif etadi [12]. R.Hausmann va C.A.Hidalgo iqtisodiy murakkablikni “o'zaro ta'sirlar tarmog'ining qanchalik murakkabligini va jamiyat safarbar etgan ishlab chiqarish bilimi hajmini ko'rsatuvchi o'lchov”, deb ta'riflaydi [13] – bu qoida axborot texnologiyalari eksportini alohida tahlil qilishning nazariy asosidir.

V.V.Levshin valyuta siyosatini “davlatning mamlakat ichida va tashqarisida valyutaga, valyuta kursiga, valyuta operatsiyalariga ta'sir ko'rsatish orqali amalga oshiriladigan iqtisodiy va tashqi iqtisodiy siyosatining tarkibiy qismi” sifatida ta'riflaydi [14]. Z.T.Abusufyanova uni iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy tadbirlar majmui deb baholaydi [15]. T.A.Serebryakova va O.A.Tarenkova uning umumiy iqtisodiy siyosatga bo'ysunuvchi maqomini ko'rsatadi [16]. M.S.Kudenko va E.V.Popova instrumentlar to'plamini keltiradi [17] V.Yu.Cherkasov valyutani tartibga solishni qoidalar tizimi sifatida chegaralaydi [18] A.Ongdash va hammualliflari milliy va jahon valyuta tizimi muvofiqligini ta'rifga kiritadi [19].

Mahalliy adabiyotda mazkur mavzu uch yo'nalishda o'rganilgan. Kategorial yo'nalish: N.Axmadaliyeva va S.Jumayeva valyuta siyosatini davlat chora-tadbirlari majmui sifatida ta'riflab, joriy va tarkibiy valyuta siyosatini farqlaydi [20] Z.R.Samandarov siyosat sub'ektlari doirasini belgilaydi [21] T.I.Bobakulov va U.A.Abdullayev valyuta siyosatini pul massasi boshqaruvi bilan bog'laydi [22]. Z.A.Shamansurova va U.O.O'rinboyev inflyatsion targetlash sharoitida mustaqil pul-kredit siyosati zarurligini asoslaydi [23].

Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, mahalliy adabiyotda valyuta kursi va makroiqtisodiy barqarorlik bog'liqligi keng muhokama qilingan, biroq valyuta tushumlarining tarkibiy o'zgarishi (pul o'tkazmalari, xorijiy investitsiya, xizmatlar eksporti) va ularning import hamda investitsiya bilan miqdoriy bog'liqligi tizimli baholanmagan. Shuningdek, eksport tarkibidagi oltin omilini ajratgan holda kurs sezgirlikni o'lchash amaliyoti uchramadi. Mazkur maqola shu bo'shliqlarni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolada valyuta kursi o'zgarishi, valyuta tushumlari va kapital harakatining iqtisodiy rivojlanish tendensiyalariga ta'siri baholashda monografik kuzatuv, empirik tahlil, taqqoslama tahlil, statistik tahlil, qiyoslash, ilmiy abstraksiyalash, analiz, sintez kabi tadqiqot usullaridan foydalanilgan.

Natija va muhokama

O'zbekistonda 2017-yil sentabrida amalga oshirilgan valyuta islohoti –kursni belgilashda “faqatgina bozor mexanizmlarini qo'llash” tamoyilining joriy etilishi va eksport tushumini majburiy sotish talabining bekor qilinishi [24] – bir yilda nominal kursning 151,3 foizga o'zgarishiga olib keldi. Bu tabiiy tajriba xususiyatiga ega hodisa bo'lib, kurs o'zgarishining iqtisodiy natijalarga ta'sirini o'rganish uchun noyob ma'lumot beradi.

Bugungi kunga kelib, respublikamizda valyuta kursi, narxlar va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari dinamikasi quyidagi natijalarni qayd etdi (1-jadval).

Quyida keltirilgan 1-jadval ma'lumotlari 2017-2024-yillar oralig'ida O'zbekistonda

Valyuta kursi, narxlar va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari tendensiyasini ko'rsatadi va unga ko'ra, so'nggi yillardagi holat sezilarli ravishdagi ijobiy o'zgarishlarni asoslaydi.

1-jadval
Valyuta kursi, narxlar va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari, 2017-2024-yillar⁶

Yil	O'rtacha kurs, so'm/dollar	Kurs o'zgarishi, %	Nominal kurs indeksi (2017=100)	Real kurs indeksi (2017=100)	Inflyatsiya, %	Qayta moliyalash stavkasi, %	YaIM, mlrd. dollar	YaIM o'sishi, %
2017	5,121	+151.3	100.0	100.0	18.8	14.0	72.2	5.3
2018	8,069	+2.7	157.6	137.9	14.3	16.0	61.3	5.5
2019	8,837	+14.0	172.6	131.1	15.2	16.0	70.2	6.0
2020	10,056	+10.2	196.4	134.2	11.1	14.0	70.1	2.0
2021	10,838	+3.4	211.6	131.5	10.0	14.0	81.2	7.4
2022	11,225	+3.6	219.2	121.3	12.3	15.0	94.3	5.7
2023	12,339	+9.9	240.9	122.5	8.8	14.0	107.5	6.3
2024	12,653	+4.7	247.1	114.4	9.8	13.5	121.4	6.5

Tahlil davrida valyuta tushumlarining hajmi ham, tarkibi ham tubdan o'zgardi (2-jadval). Jadvalga ko'ra, jami valyuta tushumi 2017-yildagi 22,5 mlrd. dollardan 2024-yilda 81,5 mlrd. dollarga, ya'ni 3,6 barobar oshdi. Uning YaIMga nisbati 31,1 foizdan 67,1 foizga ko'tarildi. Bu ko'rsatkich iqtisodiyotning tashqi moliyaviy oqimlarga bog'liqligi ikki barobardan ko'proq kuchayganini bildiradi.

2-jadval
Valyuta tushumlari tarkibi va ularning YaIMga nisbati, mlrd AQSh dollari⁷

Yil	Tovar eksporti	Xizmatlar eksporti	Pul o'tkazmalari	Xorijiy investitsiya va kreditlar	Jami valyuta tushumi	YaIMga nisbati, %
2017	12.6	2.47	4.9	2.5	22.5	31.1
2018	14.0	3.07	5.1	1.8	24.0	39.1
2019	17.5	3.43	6.0	4.2	31.1	44.4
2020	15.1	2.00	6.0	6.6	29.7	42.4
2021	16.7	2.58	8.1	9.0	36.4	44.8
2022	19.7	4.46	16.9	8.5	49.6	52.6
2023	24.9	5.64	11.4	19.5	61.4	57.2
2024	27.3	7.57	14.8	31.8	81.5	67.1

Tarkibiy jihatdan uchta muhim siljish kuzatiladi. Birinchi siljish – xorijiy investitsiya va kreditlarning yetakchilikka chiqishi. Ularning hajmi 2,5 mlrd. dollardan 31,8 mlrd. dollarga, ya'ni 12,7 barobar oshdi (o'rtacha yillik o'sish 37,0 foiz). 2017-yilda bu manba jami tushumning 11,1 foizini tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda 33,4 foiziga yetdi. Bu – eng tez o'sgan, ayni paytda eng qaytariladigan manbadir: kreditlar kelajakda to'lovni talab qiladi. Ikkinchi siljish – pul o'tkazmalarining barqaror ikkinchi o'ringa chiqishi. Ular 4,9 mlrd. dollardan 14,8 mlrd. dollarga oshdi (3,0 barobar). Ularning YaIMga nisbati 2022-yilda 17,9 foizga yetib, davr rekordini qayd etdi, 2024-yilda 10,1 foizni tashkil etdi. Pul o'tkazmalari – kurs va ichki iqtisodiy siyosat bilan deyarli boshqarilmaydigan, tashqi mehnat bozori sharoitiga bog'liq manba. Uchinchi siljish – xizmatlar eksportining tez o'sishi. U 2,47 mlrd. dollardan 7,57 mlrd. dollarga, ya'ni 3,1 barobar oshdi. Bu tarkibda axborot texnologiyalari xizmatlari alohida o'rin tutadi.

Eksportning kursga sezgiriligini baholashda uning tarkibi hal qiluvchi ahamiyatga ega va uning tahlili 3-jadvalda keltirilgan.

⁶ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi va Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari. Nominal va real kurs indeksleri muallif tomonidan 2017-yil asosida hisoblangan.

⁷ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi va Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari. “Jami valyuta tushumi” ko'rsatkichi muallif tomonidan tovar eksporti, xizmatlar eksporti, pul o'tkazmalari hamda xorijiy investitsiya va kreditlar yig'indisi sifatida hisoblangan.

3-jadval
Eksport tarkibi, import va savdo saldosi, mlrd AQSh dollari⁸

Yil	Jami eksport	Nomonetar oltin eksporti	Oltinsiz eksport	Oltin ulushi, %	Import	Savdo saldosi	Ochiqlik darajasi, %
2017	12.6	3.6	9.0	28.6	14.0	-1.4	36.8
2018	14.0	2.9	11.1	20.7	19.4	-5.4	54.5
2019	17.5	4.9	12.6	28.0	24.3	-6.8	59.5
2020	15.1	5.8	9.3	38.4	21.2	-6.1	51.8
2021	16.7	4.1	12.6	24.6	25.5	-8.8	52.0
2022	19.7	4.1	15.6	20.8	30.8	-11.1	53.6
2023	24.9	8.2	16.7	32.9	38.7	-13.8	59.2
2024	27.3	7.5	19.8	27.5	40.0	-12.7	55.4

Nomonetar oltinning eksportdagi ulushi davr mobaynida 20,7 foizdan 38,4 foizgacha tebrandi va 2024-yilda 27,5 foizni tashkil etdi. Bu – tahlil uchun tub ahamiyatga ega holat: eksportning qariyb uchdan bir qismi milliy valyuta kursiga sezgir bo'lmagan tovardan iborat, chunki oltin narxi jahon bozorida belgilanadi.

Oltinsiz eksport 9,0 mlrd. dollardan 19,8 mlrd. dollarga oshdi (2,2 barobar, o'rtacha yillik o'sish 10,0 foiz). Qiziq holat shundaki, oltinsiz eksportning o'sish sur'ati jami eksport sur'atidan deyarli farq qilmaydi (10,2 va 10,3 foiz) – ya'ni oltin eksportning o'sishini “sun'iy ravishda ko'tarib” turgani haqidagi taxmin ma'lumotlar bilan tasdiqlanmaydi. Oltinning roli o'sish sur'atida emas, kurs sezgirligini pasaytirishda namoyon bo'ladi.

Import 14,0 mlrd. dollardan 40,0 mlrd. dollarga (2,9 barobar) oshdi va eksportdan tezroq o'sdi. Natijada savdo saldosi taqchilligi 1,4 mlrd. dollardan 13,3 mlrd. dollarga chuqurlashdi. Iqtisodiyotning ochiqlik darajasi 36,8 foizdan 55,4 foizga ko'tarildi (u mamlakatning tashqi savdo aylanmasi (eksport va import yig'indisi)ning YaIM nisbati orqali foizda hisoblanadi).

Kapital harakati, xalqaro zaxiralar va dollarlashuv ko'rsatkichlari quyidagi 4-jadvalda keltirilgan. Ushbu jadval uchta muhim tendensiyaning ochib beradi. Birinchi tendensiya – tashqi qarz yukining ortishi. Yalpi tashqi qarz 17,2 mlrd. dollardan 70,6 mlrd. dollarga (4,1 barobar) oshdi, uning YaIMga nisbati 23,8 foizdan 48,0 foizga chiqdi. Davlat tashqi qarzi 7,6 mlrd. dollardan 33,9 mlrd. dollarga yetdi. Qarzning YaIMga nisbatan barqarorlashuvi 2024-yilda YaIMning tez o'sishi hisobiga yuzaga keldi, qarz hajmining kamayishi hisobiga emas.

4-jadval
Kapital harakati, xalqaro zaxiralar va dollarlashuv ko'rsatkichlari⁹

Yil	Xorijiy investitsiya va kreditlar	Yalpi tashqi qarz	Davlat tashqi qarzi	Tashqi qarz / YaIM, %	Xalqaro zaxiralar	Zaxiralar, import oylari	Kreditlarda chet el valyutasi ulushi, %	To'lov balansi
2017	2.5	17.2	7.6	23.8	28.1	24.1	62.2	+1.5
2018	1.8	18.7	10.1	30.5	27.1	16.8	55.8	-3.6
2019	4.2	26.3	15.7	37.5	29.2	14.4	47.7	-3.4
2020	6.6	36.3	21.1	51.8	34.9	19.8	49.9	-3.0
2021	9.0	43.2	23.7	53.2	35.1	16.5	49.8	-4.9
2022	8.5	51.8	25.8	54.9	35.8	13.9	47.5	-2.8
2023	19.5	61.0	29.7	56.7	34.6	10.7	45.0	-7.8
2024	31.8	70.6	33.9	58.2	41.2	12.4	42.9	-5.7

Ikkinchi tendensiya – zaxiralar paradoksi. Xalqaro zaxiralar 28,1 mlrd. dollardan 41,2 mlrd. dollarga (1,7 barobar) oshgan bo'lsa-da, ularning import qoplamini 24,1 oydan 13,6 oyga qisqardi; eng past ko'rsatkich 2023-yilda qayd etilgan – 10,7 oy. Sababi oddiy: import

⁸ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari. “Oltinsiz eksport” va “ochiqlik darajasi” ko'rsatkichlari muallif tomonidan hisoblangan.

⁹ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari. “Tashqi qarz / YaIM” va “zaxiralarning import oylaridagi qoplamini” ko'rsatkichlari muallif tomonidan hisoblangan.

zaxiralardan tezroq o'sdi (3,5 barobarga qarshi 2,4 barobar). Bu holat mutlaq ko'rsatkichga qarab xulosa chiqarishning xatoligini ko'rsatadi: zaxira hajmi rekord darajaga yetgan paytda ham himoya qobiliyati pasaygan bo'lishi mumkin. Qayd etish lozimki, zaxiralarning katta qismi monetar oltindan iborat bo'lib, ularning dollardagi qiymati jahon narxi o'zgarishidan ham ta'sirlanadi. Uchinchi tendensiya – dollarlashuvning barqaror pasayishi. Tijorat banklari kredit portfelida chet el valyutasining ulushi 62,2 foizdan 42,9 foizga tushdi. Bu – davr mobaynidagi eng aniq ijobiy siljishlardan biri. P. Aghion va hammualliflari asoslagan qoidaga ko'ra, moliyaviy chuqurlik pasaygan sharoitda kurs o'zgaruvchanligi unumdorlikka salbiy ta'sir qiladi; dollarlashuvning kamayishi esa milliy valyutadagi moliyaviy tizimning mustahkamlanishini va shu orqali kurs shoklariga chidamlilikning ortishini bildiradi.

Axborot texnologiyalari xizmatlari (AKT) eksportining miliy valyuta kursi va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni yil sayin ortiq bormoqda. Tahlil davrida eng jadal o'sgan eksport yo'nalishi – AKT sohasidagi dasturiy mahsulotlar va xizmatlar eksporti. Uning tahlili alohida jadvalda keltirilgan (5-jadval).

5-jadval
AKT dasturiy mahsulotlari va xizmatlari eksporti hajmi hamda uning eksport tarkibidagi ulushi¹⁰

Yil	AKT eksporti, mln dollar	O'sish sur'ati, %	Xizmatlar eksportidagi ulushi, %	Tovar eksportidagi ulushi, %	Tovar va xizmatlar eksportidagi ulushi, %	YaIMdagi ulushi, %	Oltin eksportiga nisbati, %
2017	150.7	–	6.09	1.20	1.00	0.21	4.2
2018	159.7	+6.0	5.20	1.14	0.94	0.26	5.5
2019	167.5	+4.9	4.88	0.96	0.80	0.24	3.4
2020	169.5	+1.2	8.45	1.12	0.99	0.24	2.9
2021	180.7	+6.6	7.00	1.08	0.94	0.22	4.4
2022	305.8	+69.2	6.86	1.55	1.27	0.32	7.5
2023	540.4	+76.7	9.58	2.17	1.77	0.50	6.6
2024	640.8	+18.6	8.46	2.35	1.84	0.53	8.5

Tahlillar AKT xizmatlari eksporti 2017-yildagi 150,7 million dollardan 2024-yilda 640,8 million dollarga, ya'ni 4,3 barobar oshganligini ko'rsatadi. O'rtacha yillik o'sish sur'ati 18,4 %ni tashkil etdi – bu boshqa barcha eksport yo'nalishlaridan yuqori ko'rsatkich. 2024-yilda soha tarixida birinchi marta 640 million dollarlik chegara oshib o'tildi; mazkur natija mamlakat rahbariyati darajasida ham qayd etilgan [25]. Ammo, 2017-2021-yillarda o'sish sur'ati yillik 1,2-6,6% oralig'ida bo'lgan, ya'ni soha deyarli o'smagan. Keskin burilish 2022-yilda yuz berdi (+69,2%), so'ng 2023 (+76,7%) va 2024-yilda (+18,6%) takrorlandi.

Demak, sohaning o'sishi 2022-yildan boshlangan bo'lib, uning davomiyligi to'rt yilni tashkil etadi. Bu yo'nalishda SI mahsulotlari eksportining oshib borishi va bunga yaratilayotgan imkoniyatlar alohida ahamiyat kasb etayotganligini ham ta'kidlab o'tmoq lozimdir.

Xulosa va takliflar

Valyuta tushumlarining o'sishi o'z-o'zidan iqtisodiy rivojlanishni ta'minlamaydi; hal qiluvchi omil – tushumning qaysi manbadan kelishi va qayerga yo'naltirilishidir. Tushum qaytariladigan manbadan kelib, iste'mol importiga aylansa, u kelajakdagi to'lov yukini oshiradi; qaytarilmaydigan manbadan kelib, investitsiya va texnologiya importiga hamda ichki jamg'armaga aylansa, rivojlanish salohiyatini oshiradi.

Tadqiqot natijalari asosida amaliyotga joriy etishga qaratilgan quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Mamlakatdagi yuqori iqtisodiy va investitsion faollik fonida yil yakunida kutilayotgan inflyatsiya darajasining pasayishi va iqtisodiy o'sishning tezlashishini ta'minlash uchun tijorat

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari. Ulush ko'rsatkichlari va oltin eksportiga nisbati muallif tomonidan hisoblangan.

banklari tomonidan yuridik va jismoniy shaxslarning xorijiy valyutadagi depozitlari jozibadorligini oshirish hamda ulardan samarali foydalanish maqsadida majburiy zaxira me'yorlari stavkasini pasaytirish tavsiya etiladi.

2. Bank tizimining qulaylik, samaradorlik va ishonch asosidagi fuqarolarga xizmatlari sifatini oshirish yo'lida tijorat banklari tomonidan fuqarolarning chet el valyutasini sotib olishdagi hajmini O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan, 2017-yil 23-mayda 2886-son bilan ro'yxatdan o'tgan qaror Ilovasidagi 22-bandning “b” kichik bandi, 2-xatboshi va 3-xatboshidagi tafovutni maqbullashtirish maqsadida 3-xatboshidagi “100” raqami “500” raqami bilan almashtirilishi tavsiya qilinadi.

3. Tashqi savdo operatsiyalarida bojxona to'lovlarini kechiktirib to'lash tartibini yanada takomillashtirish maqsadida bojxona to'lovlarini kechiktirib to'lash muddatlarini birxillashtirish va ularning 120 kundan oshmasligini belgilash taklif etiladi.

4. Tashqi savdo operatsiyalarida muddati o'tgan debitor va kreditor qarzdorliklarni hisoblash, aktivlarni repatriatsiya qilish munosabatlarini tartibga solishni yanada takomillashtirish maqsadida tashqi savdo operatsiyalarida muddati o'tgan debitor va kreditor qarzdorliklarni hisoblash hamda aktivlarni repatriatsiya qilish tartibini takomillashtirish taklif qilinadi.

5. 2025-yil 1-fevraldan boshlab 2030-yil 1-yanvarga qadar eksport xizmatlari hajmi kalendar yil davomida 10 mln. AQSh dollaridan oshgan IT-park rezidentlariga axborot texnologiyalari sohasidagi xizmatlarini (shu jumladan, royalti to'lanadigan) ko'rsatgan, O'zbekiston Respublikasi bilan ikkiyoqlama soliqqa tortishning oldini olish to'g'risida bitim tuzilmagan davlatlarning yuridik shaxslarini ushbu kalendar yil yakuniga qadar foyda solig'idan ozod etish tavsiya qilinadi.

6. 2025-yil 1-fevraldan boshlab 2040-yil 1-yanvarga qadar jami daromadi tarkibida eksporti hajmi 50 foizdan ortiq bo'lgan IT-park rezidentlarining ta'sischilari (ishtirokchilari) – O'zbekiston Respublikasi norezidentlari bo'lgan jismoniy va yuridik shaxslarning dividendlar tarzidagi daromadlariga O'zbekiston Respublikasining rezidentlari singari jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i hamda foyda solig'ining 5 foiz stavkasini tatbiq etish taklif etiladi.

7. 2028-yil 1-yanvardan boshlab 2040-yil 1-yanvarga qadar quyidagi mezonlardan biriga, ya'ni: kalendar yil davomida jami daromadi tarkibida IT-park rezidentlari tomonidan amalga oshirishga ruxsat etilgan faoliyat turlari bo'yicha eksporti hajmi 50 foizdan ortiq bo'lgan yuridik shaxslar; kalendar yil davomida o'n sakkiz yoshdan oshgan bitiruvchilarining 50 foizdan ortiq qismi IT-park rezidenti bo'lgan eksportchi korxonalarga ishga joylashgan IT-ta'lim xizmatlarini ko'rsatuvchi yuridik shaxslarga to'g'ri keladigan IT-park rezidentlari uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-iyundagi “Respublikada axborot texnologiyalari sohasini rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-5099-son Farmonida nazarda tutilgan soliq va bojxona imtiyozlarini uzaytirish (qo'shilgan qiymat solig'i bundan mustasno) tavsiya etiladi.

8. Bank tizimida islohotlarni jadallashtirish, bank xizmatlari bozori hajmini oshirish va sohada raqobatni rivojlantirish maqsadida banklarni xususiyashtirish va davlat ixtiyorida 4 ta bankni saqlab qolish taklif etiladi.

9. Mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligini yanada oshirish va qimmatli qog'ozlar bozorini jadal rivojlantirish maqsadida 12 ta davlat ishtirokidagi korxonalar aksiyalarini xalqaro va mahalliy fond bozorlarida birlamchi (IPO) va (yoki) ikkilamchi (SPO) ommaviy taklif etish tavsiya qilinadi.

10. Markaziy bank rasmiy valyuta kurslarini shakllantirishda faqat valyuta birjasidagi bitimlar asosida emas, balki, banklararo birjadan tashqari bozorda tuzilgan bitimlarni ham hisobga olgan holda o'rtacha tortilgan kurs asosida shakllantirish taklif etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Rodrik D. The Real Exchange Rate and Economic Growth // Brookings Papers on

Economic Activity. – 2008. – No. 2. – P. 365-408. – P. 365.

2. Eichengreen B. The Real Exchange Rate and Economic Growth. – Commission on Growth and Development Working Paper No. 4. – Washington, D.C.: World Bank, 2008. – 45 p. – P. 4-5.

3. Gopinath G., Boz E., Casas C., Díez F.J., Gourinchas P.-O., Plagborg-Møller M. Dominant Currency Paradigm. – NBER Working Paper No. 22943. – Cambridge, MA: NBER, 2016 (rev. 2019). – 42 p. – P. 2-3. – Nashr etilgan varianti: American Economic Review. – 2020. – Vol. 110, No. 3. – P. 677-719.

4. Aghion P., Bacchetta P., Rancière R., Rogoff K. Exchange Rate Volatility and Productivity Growth: The Role of Financial Development. – NBER Working Paper No. 12117. – Cambridge, MA: NBER, 2006. – P. 3.

5. Rey H. Dilemma not Trilemma: The Global Financial Cycle and Monetary Policy Independence. – NBER Working Paper No. 21162. – Cambridge, MA: NBER, 2015 (rev. 2018). – 40 p. – P. 1.

6. Ilzetzki E., Reinhart C.M., Rogoff K.S. Exchange Arrangements Entering the Twenty-First Century: Which Anchor Will Hold? – NBER Working Paper No. 23134. – Cambridge, MA: NBER, 2017. – 51 p. – P. 3.

7. Levy-Yeyati E., Sturzenegger F. Classifying Exchange Rate Regimes: 15 Years Later. – CID Faculty Working Paper No. 319. – Cambridge, MA: Harvard University, 2016. – 26 p. – P. 2-3.

8. Ostry J.D., Ghosh A.R., Chamon M. Two Targets, Two Instruments: Monetary and Exchange Rate Policies in Emerging Market Economies. – IMF Staff Discussion Note SDN/12/01. – Washington, D.C.: IMF, 2012. – 24 p. – P. 6.

9. Integrated Policy Framework – Principles for the Use of Foreign Exchange Intervention. – IMF Policy Paper No. 2023/061. – Washington, D.C.: IMF, 2023. – P. 9. – DOI: 10.5089/9798400263842.007.

10. Blanchard O., Adler G., de Carvalho Filho I. Can Foreign Exchange Intervention Stem Exchange Rate Pressures from Global Capital Flow Shocks? – NBER Working Paper No. 21427. – Cambridge, MA: NBER, 2015. – 37 p. – P. 3-4.

11. Guzman M., Ocampo J.A., Stiglitz J.E. Real Exchange Rate Policies for Economic Development. – NBER Working Paper No. 23868. – Cambridge, MA: NBER, 2017. – 37 p. – P. 3.

12. McMillan M.S., Rodrik D. Globalization, Structural Change and Productivity Growth. – NBER Working Paper No. 17143. – Cambridge, MA: NBER, 2011. – P. 13.

13. Hausmann R., Hidalgo C.A., Bustos S., Coscia M., Simoes A., Yildirim M.A. The Atlas of Economic Complexity: Mapping Paths to Prosperity. – Cambridge, MA: The MIT Press, 2013. – P. 18. – ISBN 978-0-262-52542-8.

14. Левшин В.В. Принципы системного подхода к гармонизации валютной политики стран Евразийского экономического союза // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. – 2014. – № 3. – С. 179-197. – С. 180.

15. Абусуфьянова З.Т. Организация валютного контроля в различных таможенных процедурах: курс лекций. – Махачкала: ДГТУ, 2021. – 49 с. – С. 3.

16. Серебрякова Т.А., Таренкова О.А. Валютное регулирование и валютный контроль в Российской Федерации: учеб. пособие. – Самара: СФ ГАОУ ВО МГПУ, 2022. – С. 22. – ISBN 978-5-6045664-2-8.

17. Куденко М.С., Попова Э.В. Валютная политика государства: цели и механизмы реализации // Экономический вестник ДонГТУ. – 2024. – № 18. – С. 27-35. – С. 28.

18. Черкасов В.Ю. Эволюция валютного регулирования и контроля в России и перспектива продолжения либерализации валютного законодательства // Финансовый журнал. – 2022. – Т. 14, № 5. – С. 120-137. – С. 122. – DOI: 10.31107/2075-1990-2022-5-120-137.

19. Ongdash A., Elemesov R., Rakhmetjan A., Ongdashuly E. Methods of Influencing the Exchange Rate: Problems of Currency Regulation and Ways to Overcome Them // Journal of Economic Research & Business Administration. – 2020. – № 4 (134). – C. 54-65. – C. 60. – DOI: 10.26577/be.2020.v134.i4.05
20. Axmadaliyeva N., Jumayeva S. Valyuta siyosati // Development of Pedagogical Technologies in Modern Sciences. – 2024. – Vol. 3, No. 6. – B. 5-9. – B. 5-6. – DOI: 10.5281/zenodo.11112428.
21. Samandarov Z.R. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish // “Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot. – Toshkent, 2024. – № 1. – B. 350-354. – B. 350. – DOI: 10.55439/GED/vol1_iss1/a821.
22. Bobakulov T.I., Abdullayev U.A. Xalqaro valyuta-kredit munosabatlari: Darslik. – Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2019. – 228 b. – B. 28. – ISBN 978-9943-13-838-4.
23. Shamansurova Z.A., O'rinboyev U.O. Milliy valyuta barqarorligi ta'minlashda inflatsion targetlash usulining ahamiyati va o'rni // O'zbekiston sug'urta bozori. – 2024. – Vol. 1, № 7. – B. 29-31. – B. 29. – DOI: 10.55439/INS/vol1_iss7/116.
24. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Valyuta siyosatini liberallashtirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida”gi Farmoni: 2017-yil 2-sentabr, PF-5177-son. – URL: <https://lex.uz/docs/-3326421>
25. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari. 2017-2024-yy.
26. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari 2017-2024-yy.